

JEL classification: O: Economic Development, Technological Change, and Growth

METHODOLOGY FOR ASSESSING INNOVATIVE POTENTIAL OF THE ENTERPRISE

Zh.B. Rakhmetulina

Candidate of Economic Sciences, professor
L.N. Gumilyov Eurasian National University
Astana, the Republic of Kazakhstan

Т.А. Абылайханова

Candidate of Economic Sciences
S.Amanzholov East Kazakhstan State University
Ust-Kamenogorsk, the Republic of Kazakhstan

ABSTRACT

Purpose – to develop an algorithm for assessing innovative potential, developed on the basis of the methodology, which is based on a comprehensive assessment of the integral index.

Methodology – The theoretical and methodological basis is based on the research of domestic and foreign scientists in the field of the theory and practice of the innovation activity of enterprises. The methods of comparative economic analysis, a systematic approach, and also methods of expert evaluation were used in the article.

Originality / value – The following hypothesis was put forward in the course of the study: the methodology for evaluating innovative potential is based on an integrated assessment of enterprise performance. This methodology assumes an expert assessment of the potential, during which qualitative and quantitative analyzes of the available resources and capabilities of the enterprise are carried out.

Conclusions – The value of this work is related to the fact that the presented model for assessing the innovative potential could be used by the management of the organization to assess the existing resources of the enterprise, how much they are used, and also to assess the feasibility of introducing innovative changes.

Keywords – assessment of the innovation potential of the enterprise, factors of innovation development, innovation, assessment methodology.

УДК 338.312

КӘСІПОРЫННЫҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӘЛЕУЕТІН БАҒАЛАУ ӘДІСТЕМЕСІ

Ж.Б.Рахметулина

экономика ғылымдарының кандидаты, профессор
Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті
Астана, Қазақстан Республикасы

Т.А.Абылайханова

экономика ғылымдарының кандидаты
С.Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан мемлекеттік университеті
Өскемен, Қазақстан Республикасы

АҢДАТПА

Зерттеу мақсаты – интегралдық көрсеткішті кешенді бағалауды қолдану әдістемесі негізінде инновациялық әлеуетті бағалау алгоритмін әзірлеу.

Әдіснама – теориялық және әдіснамалық негіз кәсіпорындардың инновациялық қызметінің теориясы мен тәжірибесі саласындағы отандық және шетелдік ғалымдардың зерттеулері негізделеді. Мақалада салыстырмалы экономикалық талдау әдістері, жүйелік тәсіл, сондай-ақ сараптамалық бағалау әдістері қолданылды.

Түпнұсқалылық/құндылығы – зерттеу барысында мынадай гипотеза қойылған: инновациялық әлеуетті бағалау әдістемесінің негізін кәсіпорын көрсеткіштерінің интеграцияланған бағалауы құрайды. Бұл әдістеме кәсіпорынның қолда бар ресурстары мен мүмкіндіктеріне сапалық және сандық талдау жүргізілетін әлеуетті сараптамалық бағалауды болжайды.

Қорытынды – бұл жұмыстың мәні инновациялық әлеуетті бағалаудың ұсынылған үлгісін ұйым басшылығы кәсіпорынның қолда бар ресурстарын, қаншалықты пайдаланылатынын, сондай-ақ инновациялық өзгерістерді енгізудің орындылығын бағалау үшін қолдануымен түсіндіріледі.

Түйін сөздер – кәсіпорынның инновациялық әлеуетін бағалау, инновациялық даму факторлары, инновациялар, бағалау әдістемесі.

КІРІСПЕ

Экономиканың қазіргі жағдайы теңдесі жоқ жылдамдықпен және үлкен ауқымда болуы тиіс жүйелік трансформациялар талап етілетінін көрсетеді. Бүгінгі күні адам қызметінің көптеген салаларында қолданылуы мүмкін және жеке кәсіпорынның қызметіне ғана емес, сонымен қатар жекелеген елдердің экономикасына әсер ететін серпінді технологиялық инновацияларға үлкен назар аударылуда.

ЗЕРТТЕУДІҢ НЕГІЗГІ БӨЛІМІ

Кәсіпорынның инновациялық әлеуетін зерттеу мәселелерімен шетелдік және отандық ғалымдар айналысты: Бабанова Ю.В., Бержанова А.М., Витель Л., Долинская А.Ю., Каган Е.Б., Каян К., Королев В.И., Мукашева С., Павленко И., Раутер Р., Соменкова Н.С., Тургинбаева А.Н., Хименең-Хименең Д., Ширяева Ю.С. [1-15]. Авторлар кәсіпорынның инновациялық әлеуетін әртүрлі көзқараспен қарады, сондықтан бүгінгі күні осы терминнің жалпыға бірдей анықтамасы жоқ. Кейбіреулері экономикалық инновациялардың тиімділігі тұрақтылықтың инновациялық өнімділігімен оң байланыста екенін атап өтті [5] және инновациялардың ұйымдастырылуы жалпы инновациялық үрдіспен өнімді әзірлеудің жаңа үрдісін қамтуы тиіс деп қорытындылаған [2]. Ғалымдардың көзқарастарының сан алуандығы кәсіпорынның инновациялық әлеуетін бағалау әдістемесін жасауға ықпал етті.

Кәсіпорынның инновациялық әлеуетін бағалау кезеңдері

Бүгінгі таңда кәсіпорынның инновациялық әлеуетін анықтауға көзқарастардың сан алуандығы оны бағалау үшін көптеген әдістемелерді қолдануға мүмкіндік береді. Қазіргі әдістердің арасында кең таралғаны:

- кәсіпорынның сыртқы ортасын талдау;
- кәсіпорынның ішкі ортасын талдау;
- кәсіпорынның ресурстық құрауыштарын талдау.

Кәсіпорынның ресурстық құрауыштарын зерттеумен көптеген ғалымдар айналысты және кәсіпорынның инновациялық әлеуеті қалай бағалануы мүмкін деген бірнеше әдіс ұсынылды [13]:

- сараптамалық әдіс-кәсіпорынның жалпы әлеуетінің санаттарын сарапшылар бағалайды;
- сандық әдіс-кәсіпорынның қаржылық көрсеткіштері есептеледі және бағаланады, олардың негізінде қолда бар әлеует бойынша қорытынды жасалады;
- ресурстық құрамды талдау-кәсіпорынның қаржылық, материалдық-техникалық, өндірістік әлеуеттері жеке бағаланады;
- әлеуеттің интеграцияланған бағалауы - жалпыланған көрсеткіш негізінде кәсіпорынның жалпы әлеуеті бағаланады.

Инновациялық әлеуетті бағалаудың қазіргі әдістемелерін талдай отырып, сараптамалық бағалауларға жиі артықшылық берілетіндігі туралы қорытынды жасауға болады.

Сараптамалық бағалау көп жағдайда бағалаудың субъективті нысаны болып табылады, баллдық жауаптар түріндегі нәтижелер одан әрі ішкі пайдалану үшін мүмкін емес.

Авторлардың пікірінше, кәсіпорынның инновациялық әлеуетін өлшеу бағалаудың объективті және субъективті факторларын қамтуы тиіс. Сонымен қатар, ұйымның ағымдағы және қажет болған жағдайда жоспарланған жағдайын көрсететін инновациялық әлеуеттің бағалау нәтижелерін көрнекі түрде ұсыну міндеті тұр [8].

Кәсіпорынның инновациялық әлеуетін бағалауды жүргізу мүмкіндік береді:

- кәсіпорынның ағымдағы жағдайын бағалау;
- кәсіпорынның инновациялық қайта құруларға, инновациялық жобаларды іске асыруға дайындығын бағалау;
- кәсіпорынның негізгі «әлсіз» және «күшті» жақтарын, қолда бар жасырын, пайдаланылмайтын ресурстар мен мүмкіндіктерін анықтау, оларды пайдалануды ұзақ мерзімді перспективаға үйлестіру;
- кәсіпорынның инновациялық әлеуетін басқару жүйесін жетілдіру бойынша ұсыныстар мен іс-шаралар әзірлеу.

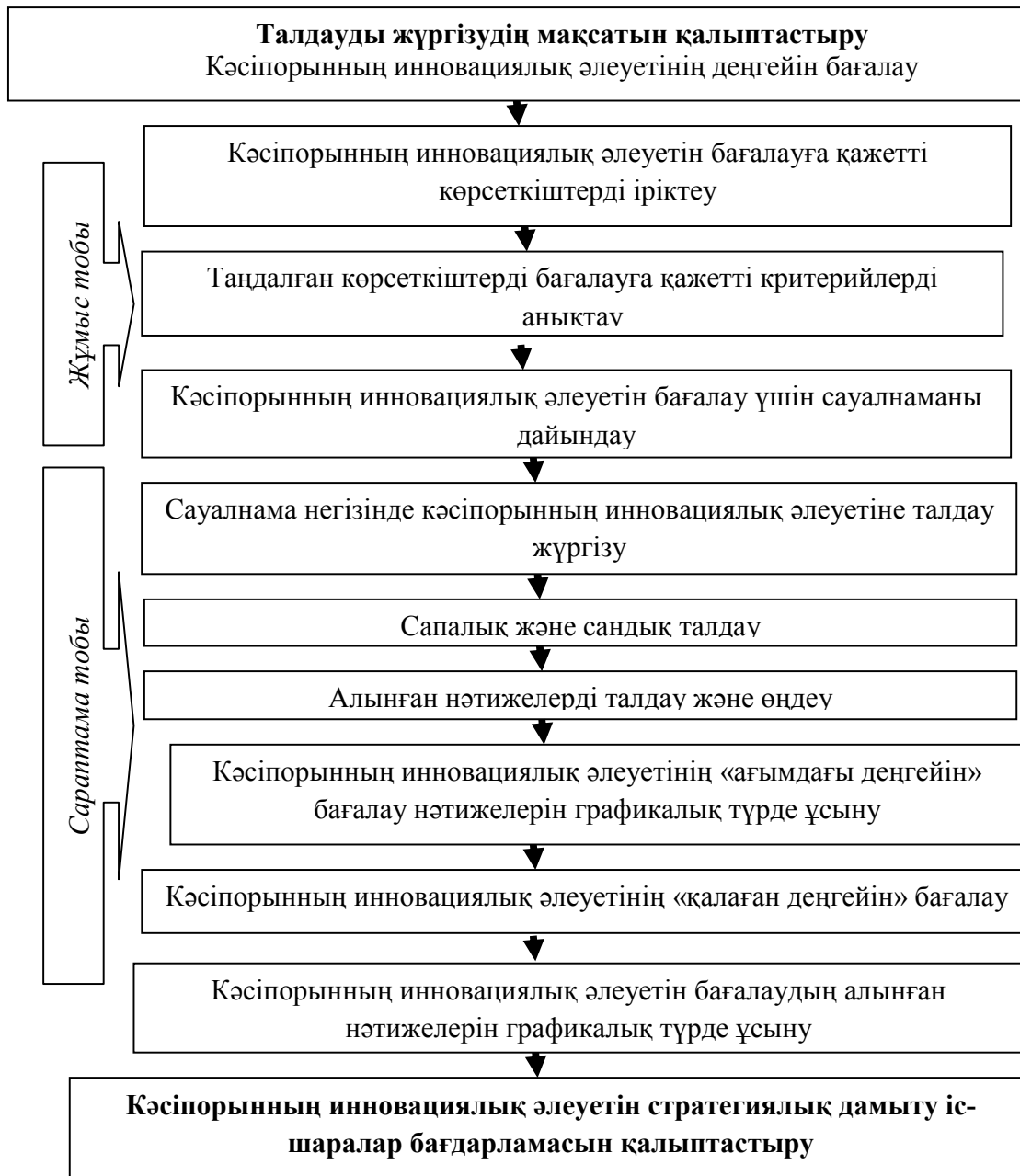
Авторлар негізін кәсіпорын көрсеткіштерін интеграцияланған бағалау құрайтын инновациялық әлеуетті бағалау әдістемесін ұсынады. Бұл әдістеме әлеуетті сараптамалық бағалауды болжайды, оның барысында кәсіпорынның қолда бар ресурстары мен мүмкіндіктеріне сапалық және сандық талдау жүргізіледі [8].

Инновациялық әлеуетті бағалауды жүргізу кезеңдері 1-суретте алгоритм түрінде ұсынылған.

Бірінші кезең кәсіпорын басшылығының талдау жүргізу мақсатын қалыптастыруды – кәсіпорынның инновациялық әлеуетін бағалауды қамтиды. Инновациялық әлеуетті бағалауды жүргізу бастамасы ұйымдық және қаржылық мәселелерді одан әрі табысты шешу үшін кәсіпорын басшылығы тарапынан негізге алынуы тиіс.

Екінші кезең – бағалау жүргізілетін көрсеткіштерді іріктеу. Жеке кәсіпорынның инновациялық әлеуетін бағалаудың объективтілігі кәсіпорын жұмыс істейтін сала үшін ұсынылған көрсеткіштердің дұрыс және лайықты жиынтығына байланысты.

Көрсеткіштердің қалыптасқан жүйесі ұйымның барлық элементтерін кешенді түрде қарауға және кәсіпорынның ағымдағы сәттегі жай-күйі туралы қажетті ақпаратты алуға кепілдік беруге мүмкіндік беруі тиіс. Бұл қазіргі кездегі қалыптасқан жағдайды бағалауға ғана емес, болашақта кәсіпорынды дамыту жөніндегі іс-шараларды әзірлеуге мүмкіндік береді, сондай-ақ инновациялық әлеует құрылымының элементтерін жетілдіру жөнінде уақтылы шешімдер қабылдауға мүмкіндік береді. Көрсеткіштер зерттеулер негізінде [4], сондай-ақ осы мақала авторларының әзірлемелері мен ғылыми зерттеулерін пайдалана отырып қалыптастырылған. Кәсіпорынның инновациялық әлеуетін сипаттайтын көрсеткіштер мен индикаторлардың құрылымы 1-кестеде көрсетілген.

Сурет 1- Кәсіпорынның инновациялық әлеуетін бағалау алгоритмі
Ескерту: авторлар әзірлеген

Кесте 1 - Кәсіпорынның инновациялық әлеуетін сипаттайтын көрсеткіштер мен индикаторлардың құрылымы

Көрсеткіштер	Индикаторлар
Ұйымдастыру құрылымы	Кәсіпорын жұмысын ұйымдастыру үрдісінің сапасы
	Басқару байланыстарының сапасы
Ұйымдастыру мәдениеті	Қызметкерлердің / ұйымның өзгерістерге дайындығы
	Корпоративтік мәдениет
	Ұйымдағы қарым-қатынас және коммуникация жүйесі
Персоналдың мотивация жүйесі	Мотивация жүйесін кешенді бағалау
	Персоналдың ұтқырлығы
	Бастамашы қызметкерлерді, инноваторларды қолдау
Еңбек ресурстарымен қамтамасыз етілуі	Қызметкерлерді оқыту жүйесі, қайта оқыту, қайта мамандандыру
	Қызметкерлердің біліктілік деңгейі - білімі, жұмыс өтілі
	Инновациялық қызметке тартылған жоғары білімі бар персоналдың саны
Ұйымның инновациялық қызметі	Пайдаланылатын технологиялардың прогрессивтілігі
	Өндірісті автоматтандыру және басқару деңгейі
	Ұйым ішіндегі инновациялық жобаларды іске асыруға тартылған адамдар саны
	ҒЗТҚЖ-ға тартылған адамдар саны
	ҒЗТҚЖ тиімділігі
Материалдық-техникалық ресурстармен қамтамасыз етілуі	Материалдық ресурстармен қамтамасыз етілуі
	Аландармен (өндірістік, қоймалық, кеңселік) қамтамасыз етілуі
Қаржылық ресурстармен қамтамасыз етілуі	Дамуға қаражат тарту мүмкіндігінің болуы
	Кәсіпорынның қаржылық тәуелсіздігі
Ақпараттық ресурстармен қамтамасыз етілуі	Перспективалы патенттердің, ноу-хаудың болуы
	Коммерциялық ақпараттың болуы
	Перспективалық жұмыстардың, әзірлемелердің болуы

Дерек көз: [7,9]

Бағалау үшін пайдаланылатын көрсеткіштерді түпкілікті таңдау және қалыптастыру зерттелетін объектіні таңдауға (қызмет мөлшері, ерекшелігі, саласы) байланысты екенін атап өткен жөн. Жүргізілген бағалау нәтижелерінің дәлдік және шынайылық дәрежесі көрсеткіштер таңдауына байланысты.

Үшінші кезең - таңдалған көрсеткіштерді бағалау үшін критерийлерді анықтау. Көрсеткіштерді бағалау шкаласын таңдау маңызды кезең болып табылады. Сауалнамаға қатысқан қызметкерлерге 10 балдық шкала бойынша сұрақтарды бағалау ұсынылады: 10 - өте жақсы (ең жоғары көрсеткіш); 5 - орташа мән; 1 - төмен көрсеткіш немесе бағалау мүмкін емес.

Төртінші кезең - сауалнаманы дайындау. Кәсіпорынның инновациялық әлеуетін бағалау сауалнама негізінде жүргізіледі, онда сауалнама әмбебап және пайдалануға оңай болуы тиіс. Жүргізілген бағалау нәтижелері бойынша кәсіпорын басшылығы алдағы жұмыста пайдаланылатын барабар және объективті ақпарат алуы тиіс. Сауалнаманың электрондық нұсқасын пайдалану сауалнамаға сілтемені ұйымның корпоративтік поштасы арқылы жедел жіберуге мүмкіндік береді, бұл сауалнамаға қол жеткізу уақытын айтарлықтай қысқартады.

Бесінші кезең - сауалнама негізінде инновациялық әлеуетке талдау жүргізу. Сандық және сапалық талдауды қамтиды. Салыстырмалы көрсеткіштердің математикалық есептері негізінде жүргізілетін сандық талдау кәсіпорынның белгілі бір уақыт сәтіндегі қаржылық жағдайын бағалауға мүмкіндік береді. Алынған ақпарат кәсіпорынның қандай ресурстарға ие екендігін, қосымша қаржыландыруды тарту мүмкіндігі бар ма деген жалпы түсінік жасауға мүмкіндік береді. Талдау үшін ақпарат ұйымның ішкі ақпарат көздерінен алынуы мүмкін: бухгалтерлік есептілік, ішкі пайдаланудағы басқару құжаттары. Инновациялық әлеуетті бағалау нәтижесінде әртүрлі кәсіпорындарда әмбебаптылық және қолдану тұрғысынан бағаланған және талданған негізгі қаржылық көрсеткіштер бөлінді, олар 2-кестеде ұсынылған.

Кесте 2 – Сандық талдауға қажетті негізгі қаржылық көрсеткіштер

Қаржылық көрсеткіш	Көрсеткіштің сипаттамасы	Есептеу формуласы
Түсім	Негізгі қызмет түрлері бойынша кәсіпорынның белгілі бір кезеңде алатын ақша қаражатының немесе өзге де игіліктердің саны	Қаржылық нәтижелер туралы есеп
Пайда	Кірістер мен шығындар арасындағы оң айырма	Қаржылық нәтижелер туралы есеп
Меншікті айналым қаражатымен қамтамасыз ету коэффициенті	Ұйымның қаржылық тұрақтылығы үшін қажетті меншікті айналым қаражатымен қамтамасыз етілу дәрежесін айқындайды	$K_{мақ} = \text{Меншікті айналым қаражаты} / \text{айналым активтері}$
Қаржылық тәуелсіздік	Меншікті капитал есебінен жабылатын ұйым активтерінің үлесін көрсетеді. Активтердің қалған үлесі қарыз қаражаты есебінен жабылады. Коэффициенттің мәні жоғары болған сайын, әсіресе тәуелсіз кәсіпорын және меншікті қаражат есебінен борыштарды өте алады	$K_{қт} = \text{Меншікті капитал} / \text{Баланс қорытындысы}$
Қор қайтарымы	Негізгі қаражаттың I теңгесіне қандай түсімнің келетінін көрсетеді. Қор қайтарымы-бұл негізгі құралдарды пайдаланудың тиімділігін көрсететін көрсеткіш	$ҚҚ = \text{Сатудан түскен түсім} / \text{негізгі құралдардың орташа жылдық құны}$
Айналым қаражатының айналымдылығы	Есепті кезеңде (жыл) айналым қаражатымен жасалған айналымдардың санын сипаттайды. Айналым қаражатының айналым жылдамдығы неғұрлым көп болса, олар соғұрлым жақсы пайдаланылады	$Қайн. = \text{Кезең ішіндегі сатудан түскен түсім} / \text{орташа кезең ішіндегі айналым қаражатының қалдығы}$
Еңбек өнімділігі	Бұл бір қызметкерге шаққанда белгілі бір кезеңде өндірілген өнім көлемі	$ЕӨ = \text{Өнім шығару көлемі} / \text{Қызметкерлер саны}$

Ескерту: авторлар әзірлеген

Алтыншы кезең – сауалнама негізінде алынған нәтижелерді талдау және өңдеу.

Бағалаудың балдық жүйесі бойынша сараптамалық әдіспен анықталатын сапаның жалпыланған көрсеткіші $K_{экс}$ барлық сарапшылар қойған бағалардың орташа арифметикалық мәні болып саналады және мына формула бойынша есептеледі:

$$K_{экс} = \frac{\sum_{i=1}^a Q_i}{a}, \quad (1)$$

мұнда a – сарапшылар саны; Q – сарапшылар берген балдағы бағалар.

Сараптамалық топтың әрбір мүшесі толтырылуы қажет сауалнаманың электрондық нысанына сілтеме алады. Барлық алынған нәтижелер бірыңғай деректер базасы түрінде 3-кестеде ұсынылған.

Кесте 3 — Сауалнама нәтижелерін электронды форматта жинау нысаны

Индикаторлар	Сауалнамалық қызметкер		
	Басшы	Менеджер
1. Кәсіпорын жұмысын ұйымдастыру үрдісінің сапасы	5	4	
2. Басқару байланыстарының сапасы	8	5	
3. Қызметкерлердің / ұйымның өзгерістерге дайындығы	8	4	
4. Корпоративтік мәдениет	4	4	
5. Ұйымдағы қарым-қатынас және коммуникация жүйесі	8	8	
6. Мотивация жүйесін кешенді бағалау	9	3	
7. Персоналдың ұтқырлығы	5	3	
8. Бастамашы қызметкерлерді, инноваторларды қолдау	3	7	

Ескерту: авторлар әзірлеген

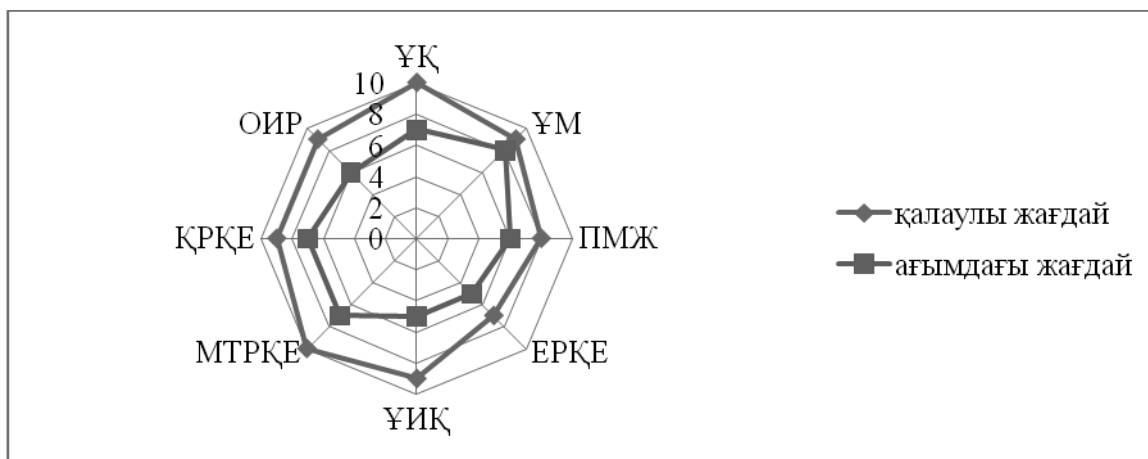
Келесі кадам-бүкіл топтың біріккен көрсеткішінің орташа мәнін есептеу.

Жетінші кезең-кәсіпорынның инновациялық әлеуетінің «ағымдағы деңгейін» бағалау нәтижелерін графикалық түрде ұсыну. Бұл кезеңде ұйымның алдағы ішкі мұқтаждары үшін пайдаланылуы мүмкін көріністі таңдау маңызды. Ғылыми жүргізілген сауалнама барысында: кесте түрінде және графикалық түрде.

Ұсыныстың кестелік нұсқасы репрезентативті болып табылмайды және ұйым ішіндегі кеңестерде презентациялар үшін жарамсыз, себебі бірінші кезекте талдануы тиіс көрсеткіштерге қажетті назар аудару және өзгерістерді бірден бағалау қиын, бұл бағалау мен одан әрі талқылау нәтижелеріне тікелей әсер етуі мүмкін.

Сегізінші кезең - кәсіпорын әлеуетінің «қалаған деңгейіне» баға алу мақсатында болашақта ұйымның басқарушы немесе бас директорына, ұйымның бас акционерлеріне жеке сауалнама жүргізіледі. Сауалнаманың нәтижелері кәсіпорынның инновациялық әлеуетінің ағымдағы деңгейін және ұзақ мерзімді перспективада қалауын графикалық ұсыну және салыстыру үшін пайдаланылатын болады.

Тоғызыншы кезең - алынған нәтижелерді графикалық түрде ұсыну. Инновациялық әлеуетті бағалауды жүргізгеннен кейін сандық және сапалық талдау барысында алынған барлық деректерді қойылған мақсаттар мен белгіленген талаптарға байланысты өңдеу және бағалаудың соңғы нұсқасын ұсыну қажет. Деректерді ұсынудың танымал тәсілдерінің бірі кестелік және графикалық форма болып табылады. График түрінде көбінесе зерттелетін көрсеткіштер арасындағы тәуелділікті немесе көрсеткіштердің байқалатын өзгерістерін көрсетеді.

2 сурет –Нәтижелердің салыстырмалы диаграммасы

Ескерту: авторлар әзірлеген

Инновациялық әлеуетті зерттеу барысында жасалған ұсыныстардың бірі- әрбір шыңы көрсеткіштер тобы болып табылатын жапырақ диаграмма түріндегі нәтижелерді таныстыру 2-суретте берілген.

Жапырақты диаграмма түрінде нәтижелерді ұсынудың артықшылықтары:

- тыңдаушыларға алынған нәтижелерді көрнекі түрде ұсыну мүмкіндігі;
- ұсынылған деректерден логикалық қорытындыларды тез жасау мүмкіндігі;
- алынған деректердің шынайылығын бақылау мүмкіндігі, өйткені кестеде есептердегі қателіктермен байланысты болуы мүмкін барлық дәлсіздіктер айқын көрінеді;
- бұл мотивацияны арттыруға мүмкіндік береді, ал қоршаған ортаға жоба идеяларын қабылдау оңай болады.

Оныншы кезең - алынған нәтижелер негізінде кәсіпорынның күшті жақтарын күшейтуге (қызметтің жекелеген бағыттарының әлеуетін), әлсіз жақтарын бейтараптандыруға және толығымен арылуға мүмкіндік беретін іс-шараларды қалыптастыруға болады. Ұсыныстардың бірі кәсіпорынның инновациялық қызметінің мақсаттарын, қойылған мақсаттарға қол жеткізу құралдарын, тәсілдері мен

әдістерін, сондай-ақ қосымша қаржыландыру көздерін тарту қажеттілігін білдіретін инновациялық даму стратегиясын құру болуы мүмкін.

Барынша тиімді жұмыс істеу үшін нақты уақыт аралығына арналған стратегия мен іс-шаралар жоспарын әзірлеу керек, ол аяқталғаннан кейін инновациялық әлеуетті қайта бағалауды жүргізу керек.

Кәсіпорынның инновациялық әлеуетін бағалаудың ұсынылған әдістемесін сынақтан өткізу келесі артықшылықтарды көрсетуге мүмкіндік береді:

- сапалы да, сандық де көрсеткіштермен жұмыс істеуге мүмкіндік береді;
- ұсынылған нұсқаны пайдаланған жағдайда сауалнаманы жасауға немесе редакциялауға үлкен ақша шығындарын талап етпейді;
- кәсіпорынның «қалаған жағдайын» алу үшін эталон ретінде бас директордың, басқарушы команданың немесе акционерлердің сауалнамасын пайдалану есебінен болжамды талдауды жүзеге асыруға мүмкіндік береді;
- алынған нәтижелерді ұсынудың көрнекілігі;
- әдістеменің әмбебаптығы, өйткені кәсіпорын қызметінің барлық аспектілері талданады;
- сенімді ақпарат көздерін пайдалану;
- енгізілетін тауарлар мен қызметтерді өндіру және өткізу процесінде тұрақты, енгізілген инновациялар негізінде тұтынушылардың қажеттіліктерін неғұрлым толық қанағаттандыру есебінен бәсекеге қабілеттілікті арттыруға мүмкіндік беретін кәсіпорында инновациялық үрдісті жолға қою мүмкіндігі;
- кәсіпорынның күшті жақтарын пайдалану және әлсіз жақтарын нығайту қазіргі заманғы нарықтық экономика жағдайында өмір сүруге ғана емес, сондай-ақ шетелдік ұйымдармен бәсекелесуге көмектесетін бәсекелестік артықшылықтарды белсенді жасауға мүмкіндік береді.

Жүргізілген бағалау нәтижелерін ұйым басшылығы кәсіпорынның қолда бар ресурстарын қаншалықты пайдаланатынын бағалау, сондай-ақ инновациялық өзгерістерді енгізудің орындылығын бағалау үшін пайдалануы мүмкін. Алынған ақпарат ішкі пайдаланудан басқа, есеп акционерлер мен инвесторларға қызықты болады.

ҚОРЫТЫНДЫ

Дамушы экономиканың қазіргі жағдайында қазақстандық кәсіпорындар шетелдік кәсіпорындармен салыстырғанда бәсекеге қабілеттілігі төмен болып келеді. Сондықтан отандық кәсіпорындар қолда бар ресурстар мен мүмкіндіктерді, яғни кәсіпорынның әлеуетін арттыра отырып, инновацияларға жиі жүгініп, инновациялық жобаларды енгізе бастады. Инновациялық қызмет және инновациялық әлеуетпен жұмыс кәсіпорынның тұрақты дамуын қамтамасыз ете алады және оған қажетті бағыт қоя алады.

Айта кету керек, инновациялық әлеуетті бағалаудың ұсынылған моделі экономистер әзірлеген білім мен тәжірибе негізінде сәтті үлгілендірілді. Ұсынылған бағалау моделі кәсіпорынның инновациялық әлеуетінің ағымдағы және жоспарлы жағдайын бағалауға мүмкіндік беретін жазылған алгоритммен бекітілген. Әлеуетті бағалау кезінде кәсіпорынның нақты қолда бар ресурстарын бағалауды біріктіріп қана қоймай, сонымен қатар кәсіпорынның қазіргі уақытта иеленетін мүмкіндіктері мен пайдаланылмайтын ресурстарын талдауға мүмкіндік беретін сапалық және сандық талдаулар қолданылды.

Жобаланған алгоритмнен көрініп тұрғандай, үлгі жеке кәсіпорындардың мұқтаждығына қарай өзгеруі мүмкін. Ағымдағы және қажетті жағдайды толық бағалауды, сондай-ақ инновациялық әлеуеттің ағымдағы деңгейін бағалауды жүргізуге мүмкіндік бар. Ұсынылған сауалнаманы электронды форматта пайдалану сауалнаманың сыртқы түрін өзгертуге және қажет болған жағдайда көп ақшалай және уақытша шығынсыз талданатын факторларды ауыстыруға мүмкіндік береді. Аталған артықшылықтардың ішінде алынған нәтижелерді кәсіпорынның ішкі есебі ретінде де, сыртқы пайдалану мүмкіндігін атап көрсетуге болады: инвесторларға ұсыну, бизнес-жоспарға қосымша.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

- 1 Jiménez-Jiménez, D., Sanz-Valle, R. Innovation, organizational learning, and performance//*Journal of Business Research*.-2011.-№64(4).-pp.408-417.<https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2010.09.010>
- 2 Kenneth B.Kahn. Understanding innovation// *Business Horizons*.-2018.-№61 (3).-pp.453-460. <https://doi.org/10.1016/j.bushor.2018.01.011>
- 3 Korolev, V.I., Sekerin, V.D., Bank, S.V., Gorokhova, A.E., Arutyunyan, Y.I Innovation potential of small-scale business: international experience// *Revista Espacios*. – 2017.- №38(49).
- 4 Pavlenko, I., Shibaykin, V., Tverdova, I., Marakova, A. Business mechanism of innovation-driven development of the agricultural market infrastructure // *Economic Annals-XXI*.-2018.- №169(1-2).-pp. 57-61.
- 5 Rauter, R., Globocnik, D., Perl-Vorbach, E., Baumgartner, R.J. Open innovation and its effects on economic and sustainability innovation performance// *Journal of Innovation & Knowledge*.- 12 April 2018. <https://doi.org/10.1016/j.jik.2018.03.004>
- 6 Witell, L., Snyder, H., Gustafsson, A., Fombelle, P., Kristensson, P. Defining service innovation: A review and synthesis//*Journal of Business Research*.- 2016.-№69 (8).- pp.2863-2872. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2015.12.055>
- 7 Бабанова Ю.В. Управление инновационным развитием предприятия на основе интеграционно-векторной концепции / Дис. к.э.н., Челябинск, 2013.
- 8 Долинская А.Ю. Методика оценки инновационного потенциала предприятия на основе интегрированного показателя / *Российское предпринимательство*.- 2018.- Том 19.- № 5.- 1723-1738б.
- 9 Каган Е.Б. Исследование и оценка инновационной позиции промышленного предприятия как фактора его конкурентоспособности. / Дис. к.э.н.- Челябинск, 2012.
- 10 Кузьмина О.Е. Выявление факторов влияния и показатели условий развития деятельности малых предприятий для оценки инновационного потенциала// *Инновационная деятельность*.- Саратов.- 2012. -№ 3. - С. 33-37.
- 11 Мукашева С. Анализ инновационного потенциала предприятий в РК//*Вестник КазНУ*.- 2011.- Том 84.- № 2.-С.86-95.
- 12 Рахметулина Ж.Б., Бержанова А.М., Кулмаганбетова А.С. Қазақстан Республикасындағы шағын және орта бизнес субъектілерінің инновациялық әлеуетін талдау// *Central Asian Economic Review*.- Алматы.- 2017.- №4 (117).-С.49-56
- 13 Соменкова Н.С. Инновационным потенциалом промышленного предприятия // *Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского*.- 2011.- № 3-1.- 243-245б.
- 14 Тургимбаева А.Н. Инновации и риски: Учеб. Пособие.-Алматы, 2008.
- 15 Ширяева Ю.С., Перцева Л.Н., Лапшина Е.Н., Лапшин Е.А. Некоторые подходы к оценке инновационного развития предприятия // *Креативная экономика*. – 2017. – Том 11. – № 8. – С. 855-862.

REFERENCES

- 1 Jiménez-Jiménez, D., Sanz-Valle, R. (2011). "Innovation, organizational learning, and performance", *Journal of Business Research*, Vol.64 (4), pp.408-417. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2010.09.010>
- 2 Kenneth B.Kahn. (2018). Understanding innovation, *Business Horizons*, №61 (3), pp.453-460. <https://doi.org/10.1016/j.bushor.2018.01.011>
- 3 Korolev, V.I., Sekerin, V.D., Bank, S.V., Gorokhova, A.E., Arutyunyan, Y.I (2017). "Innovation potential of small-scale business: international experience", *Revista Espacios*, Vol.38(49).
- 4 Pavlenko, I., Shibaykin, V., Tverdova, I., Marakova, A. (2018). "Business mechanism of innovation-driven development of the agricultural market infrastructure", *Economic Annals-XXI*, Vol.169(1-2), pp. 57-61.
- 5 Rauter, R., Globocnik, D., Perl-Vorbach, E., Baumgartner, R.J. (2018). "Open innovation and its effects on economic and sustainability innovation performance", *Journal of Innovation & Knowledge*, 12 April. <https://doi.org/10.1016/j.jik.2018.03.004>
- 6 Witell, L., Snyder, H., Gustafsson, A., Fombelle, P., Kristensson P. (2016). "Defining service innovation: A review and synthesis", *Journal of Business Research*, Vol.69 (8), pp.2863-2872. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2015.12.055>

- 7 Babanova YU.V. (2013). "Upravlenie innovacionnym razvitiem predpriyatiya osnove integracionno-vektornoj koncepcii", *Dis. k.e.n.*, Chelyabinsk. (In Russian)
- 8 Dolinskaya A.YU. (2018). "Metodika ocenki innovacionnogopotenciala predpriyatiya osnove integririvannogo pokazatelya", *Rossijskoepredprinimatel'stvo*, Tom 19, № 5, pp.1723-1738. (In Russian)
- 9 Kagan E.B. (2012). "Issledovanie i ocenka innovacionnoj pozicii promyshlennogo predpriyatiya kak faktora egokonkurentosposobnosti", *Dis. k.e.n.*, Chelyabinsk. (In Russian)
- 10 Kuzmina, O.Ye. (2012). "Vyyavleniyefaktorov vliyaniya ipokazateli uslovy razvitiya deyatel'nosti malykh predpriyatij dlya otsenki innovatsionnogopotentsiala", *Innovatsionnaya deyatel'nost*, Saratov, Vol.3, pp. 33-37. (In Russian)
- 11 Mukasheva S. (2011). "Analiz innovacionnogopotenciala predpriyatij v RK", *Vestnik KazNU*, Tom 84, № 2, pp.86-95. (In Russian)
- 12 Rahmetulina ZH.B., Berzhanova A.M., Kulmaganbetova A.S. (2017). "Kazakhstan Respublikasynda gyshagynzhane ortabiznessubekt tilerinin innovatsionnyy faktorlar taldau", *Central Asian Economic Review*, Almaty, Vol.4 (117), pp.49-56. (in Kazakh).
- 13 Somenkova N.S. (2011). "Innovatsionnyy potencial om promyshlennogo predpriyatiya", *Vestnik Nizhegorodskogo universiteta im. N.I. Lobachevskogo*, № 3-1, pp.243-245. (In Russian)
- 14 Turgimbaeva A.N. (2008). *Innovatsionnyy faktorlar: Ucheb. Posobie*, Almaty.
- 15 Shiryayeva Yu.S., Pertseva L.N., Lapshina E.N., Lapshin E.A. (2017) "Nekotorye podkhody k otsenke innovatsionnogo razvitiya predpriyatiya", *Kreativnaya ekonomika*, Vol.11. (8), pp.855-862. (In Russian)

РЕЗЮМЕ

В настоящее время инновации играют решающую роль в прогнозировании позиции организации в долгосрочной перспективе, определяют успех организации и поддерживают уровень конкурентоспособности. Это может быть достигнуто путем широкого применения современных инновационных технологий, стимулирующих действий и методик, которые появляются на рынке. Авторами статьи были определены факторы, формирующие инновационный потенциал предприятия. В статье представлен алгоритм оценки инновационного потенциала, разработанный на базе методики, в основе которой лежит комплексная оценка интегрального показателя.

SUMMARY

Nowadays, innovations play a crucial role in predicting an organization's position in the long term, determine the success of an organization, and maintain its competitiveness level. This can be achieved through the widespread use of modern innovative technologies, incentives and techniques that are emerging on the market. The authors of the article identified the factors that form the innovative potential of the enterprise. The article presents an algorithm for assessing the innovative potential, developed on the basis of the methodology, which is based on a comprehensive assessment of the integral index.